

q. d. Vos, o Judæi, blasphemia vestra molesta affectistis, exacerbastis et fatigastis Deum, dicentes: « Omnis qui facit malum, bonus (Chalæus, *rectus*) est in conspectu Domini, » q. d. Mali sunt grati Deo, malos amat Deus; malos enim ila prosperat, dilata, exultat, ut eis delectari videatur. Unde explicans subdit: « Et tales ei placent. Aut certe ubi est Deus iudicii? » ubi est Dei providentia? ubi justa ejus judicia? ubi Deus justus vindex impiorum, et protector piorum, qui nos fideles suos ita affixit, et hostes nostros infideles ita magnificavit? Est dilemma: vel Deus amat malos et mala, vel non amat: si amat, ergo ipse pariter malus est, quod absit: si non amat, cur ergo eos non punit; quinimo eos prosperat, facitque ut dominentur piis, in eosque sevant, uti nobis contigit?

Quærela impiorum de Dei providentia. Causa enim hujus quærelæ et blasphemie fuit quod, ut ait S. Hieronymus, « reversus populus de Babylone, et videns cunctas in circuitu nationes, ipsoque Babylonios idolis servientes abundare divitiis, vigere corporibus, omnia que bona putantur in sæculo possidere; se vero qui habeat notitiam Dei, squalore, media, servitute cooperant, scandalizatur et dicit: Non est in rebus humanis providentia, omnia casu feruntur incerto, nec Dei iudicio gubernantur, quin potius mala ei placent, et bona displicent: aut certe si Deus cuncta dijudicat, ubi est illius æquum justinque iudicium? » Subdit S. Hieronymus: « Istiusmodi questionem mens incredula futurorum quotidie suscitavit Deo, cum videret iniquos potentes, et sanctos humiles, etc. Qualis in Evangelio Lazarus legitur, qui ante fores divitis purpurati desiderat micis, que abiecerunt de mensarum reliquiis, inopem animam sustentare; divitem vera tante feritatis et crudelitatis, ut non miseretur homo hominis, cuius etiam canum lingua miseretur; non intelligentes tempus iudicii, nec vera esse bona illa que perpetua sunt, dicunt: Mali ei placent, et ubi est Deus iudicii? » Similis quærela est *Habacuc* 1. Vide ibi dicta. Eandem iterat Malachias cap. 11, 14, eique respondet vers. 16 et seq., scilicet, quod in ea re expectare debeant tempus vindicte a Deo def-

nitum, atque interim laudare Dei patientiam et longanimitatem, que differt ultionem ut peccator respiciat, *Rom.* 11, 4.

Ubi est Deus iudicii? — Hebraice est *he demonstivativum*, quod magnam habet emphasis: *Ubi est Deus, הוהשפח hamisphat*, id est illius iudicii, scilicet magni, certissimi, exactissimi, acutissimi, omniscii, iustissimi, liberrimi, quo nec potentem, nec divitem, nec munera, nec quid aliud præter justitiam respicit. Ipse enim est Deus *hamisphat*, cui scilicet ex natura competit exacto iudicio judicare omnes et omnia; ipsius enim natura est ipsa æquitas, ipsa justitia, ipsa providentia, ipsa gubernatio, eaque justissima et sapientissima. Unde Septuaginta vertunt: *Ubi est Deus justitia?* Chalæus: *Ubi est ergo Deus qui facit iudicium?* cuius scilicet proprium est esse omnium iudicem, ac in omnes rigidum exercere iudicium: nimirum idipsum exercet plane et plene in decretorio et ultimo mundi die, qui erit horizon hujus vite et future, distaminans tempus ab eternitate, cœlum a gehenna, beatos a damnatis, in omne ævum, per Christum, quem constituit iudicem universorum, vivorum et mortuorum. Frustra ergo olim clamaverunt, et etiamnum clamant impij et stolidi Judæi: *Ubi est Deus iudicii?* qui nos gentem suam a tot probris et ærumnis, quas a 1300 annis ubique terrarum palimur, iudicat et vindicat. Quocirca æque stolidi Rabbini in Talmud scribunt Deum, quoties reminiscitur calamitatum, quas Judæi a Gentibus ubilibet patiuntur, duas effundere lacrymas in mare Oceanum, et præ dolore pectus utraque manu contundere: quam impiam et ineplam eorum blasphemiam inter alias plurimas recenset et ridet Sixtus Senensis lib. II *Biblioth.* in voce *Talmud*, pag. 142. Verius et sapientius pro Deo contra se sic argumentari deberent: Deus, cum sit iustissimus, justo iudicio nos omnes per 1500 annos abiecit, et punit gravissime: gravissimum ergo scelus patravimus, nimirum occidimus Messiam nostrum, Jesum Christum Deum et Dominum universorum: Deum, inquam, iudicii. Frustra ergo querimus et querimus: *Ubi est Deus iudicii?* nos enim eum occidimus.

CAPUT TERTIUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Taxavit cap. II, *inevitabilem et improbitatem sacerdotum veterum: hoc cap. assignat remedium, nimirum Christum venturum in carnem, suumque templum, et ejus præcursorem Joannem Baptistam; Christus enim, inquit, purgabit filios Levi, etc., et erunt Domino offerentes sacrificia in justitia. Quo simul respondet quærelæ impiorum in fine cap. II, dicentium: Ubi est Deus iudicii? Christus enim erit Deus iudicii, tunc et testis velox maleficis, et adulteris, et perjuris, etc. Secundo, vers. 8, culpatur Judæos, quod Deum confingant fraudulento, sibi que arrogando ejus decimas et primitias. Tertio, vers. 14, arguit eos qui dicunt: Vanus est qui servit Deo, quasi Dei cultus sit inutilis; nec Deus suos cultores remuneretur. Quibus respondet vers. 18: In die iudicii videbitis quid sit inter justum et impium; et inter servientem Deo, et non servientem ei (1).*

1. Ecce ego mitto angelum meum, et præparabit viam ante faciem meam. Et statim veniet ad templum suum Dominator, quem vos quæritis, et angelus testamenti, quem vos vultis. Ecce venit, dicit Dominus exercituum: 2. et quis poterit cogitare diem adventus ejus, et quis stabit ad videndum eum? ipse enim quasi ignis conflans, et quasi herba fullonum: 3. et sedebit conflans, et emundans argentum, et purgabit filios Levi, et colabit eos quasi aurum, et quasi argentum, et erunt Domino offerentes sacrificia in justitia. 4. Et placebit Domino sacrificium Juda et Jerusalem, sicut dies sæculi, et sicut anni antiqui. 5. Et accedam ad vos in iudicio, et ero testis velox maleficis, et adulteris, et perjuris, et qui calumniantur mercedem mercenarii, viduas, et pupillos, et opprimunt peregrinum, nec timerunt me, dicit Dominus exercituum. 6. Ego enim Dominus, et non mutor: et vos filii Jacob non estis consumpti. 7. A diebus enim patrum vestrorum recessistis a legitimis meis, et non custodistis. Revertimini ad me, et revertar ad vos, dicit Dominus exercituum. Et dixistis: In quo revertetur? 8. Si affiget homo Deum, quia vos confingitis me? Et dixistis: In quo confingimus te? In decimis, et in primitiis. 9. Et in penuria vos maledixit estis, et me vos confingitis gens tota. 10. Inferte omnem decimam in horreum, et sit cibus in domo mea, et probate me super hoc, dicit Dominus: si non aperuerit vobis cataractas cœli, et effudero vobis benedictionem usque ad abundantiam, 11. et increpabo pro vobis devorantem, et non corrumpet fructum terræ vestræ; nec erit sterilis vinea in agro, dicit Dominus exercituum. 12. Et beatos vos dicent omnes gentes: eritis enim vos terra desiderabilis, dicit Dominus exercituum. 13. Invaluerunt super me verba vestra, dicit Dominus. 14. Et dixistis: Quid locuti sumus contra te? Dixistis: Vanus est, qui servit Deo: et quod emolumentum quia cus-

(1) Hic incipit pars que dici potest prophetica libri Malachias, et in qua propheta tum de primo Christi adventu, cap. 11, tum de secundo, cap. 12.

Initium hujus capituli acutissime coheret cum fine superioris. Cum enim interrogasset Judæi (u. 17), ubinam sit Deus iudicium exerebit, hostis quo et malis pro meritis rependendus? iam respondet certissime adfuturum esse.

Præannuntiat igitur, nemo, præcursor Joannes, 1. Sacerdos, Christus prædicationem inchoans, 2.

Tertio, muneri ab eo suscipiendi, primo, ratio incomprehensibilis, 2; secundo, opus levitis purgandis impensum, 3; tertio, eventus prosper, 4.

Redit Propheta ad questionem cap. 11, 17, propositam, ad quam responsum dedit illis certe ingratum, et longe aliud quam expectaverant, Deum, Messiam nempe,

non gentes, sed Judæos puniturum et purgaturum esse, variasque correctiones ipsis Judæis vaticinatur.

In prima, primo, intencat variis vitis apud Judæos grassantibus primum iudicium, 2; secundo, proponit servandum justitie tenorem, licet Deus adhuc indulgentior fuerit, 3; tertio, fit adhortatio ad conversionem, 7.

In secunda, primo, exprobat fraudationem decimarum et primitiarum, jam penam castigatam, 8, 9; secundo, commendat emendationem additis promissis abundantie et felicitatis, 10-12.

In tertia, primo, reprehendit diceria improborum, aequitatem divine providentie calumniantium, 13-15; secundo, notat proborum his contradicentium colloquia 16; tertio, promittit hic singularem Dei favorem, et experimentum justissime providentie, 17, 18.

todivimus præcepta ejus, et quia ambulavimus tristes coram Domino exercituum? 15. ergo nunc beatos dicimus arrogantes: siquidem aedificati sunt facientes impietatem, et tentaverunt Deum, et salvi facti sunt. 16. Tunc locuti sunt timentes Dominum, unusquisque cum proximo suo: Et attendit Dominus, et audivit: et scriptus est liber monumenti coram eo timentibus Dominum, et cogitantibus nomen ejus. 17. Et erunt mihi, ait Dominus exercituum, in die qua ego facio, in peculium: et parcam eis, sicut parcat vir filio suo servienti sibi. 18. Et convertentem, et videbitis quid sit inter justum et impium; et inter servientem Deo, et non servientem ei.

Vers. 1. 1. ECCE EGO MITTO ANGELUM MEUM. — Assurgit Propheta ad tempora Christi duplici de causa. Prior est, quod cap. II, carpsit vitia sacerdotum sui ævi. Quocirca hic eorum correctorem suggerit, scilicet pontificem Christum, qui in novo Testamento sit purus et integros sacerdotes instituit, ac sacrificium Deo gratissimum oblaturus. Ita Rupertus, Ribera et alii. Posterior, ut respondeat Judeis negantibus Dei providentiam, ac dicentibus: « Ubi est Deus Judicium? » Ait enim: En Christum Deum judicium, qui brevi incarnabitur, et sese ostendet in templo. Ita S. Hieronymus, Theodoretus et alii.

Nota hanc esse vocem Filii Dei, non Patris, non Spiritus Sancti; nam Joannes Baptista non fuit precursor, nec præparavit viam ante Patrem et Spiritum Sanctum, sed ante Filium; solus enim Filius in carnem ad nos descendit. Unde et ipse in veteri Testamento idipsum Prophetis promisit, ideoque ipsam præ ceteris personis apparuit, aut seipsum revelavit, quasi preludens suæ incarnationi. Accedit quod sic explicat Zacharias, Lucæ 1, 76, dicens suo filio Joanni: « Tu puer Propheta Altissimi vocaberis: præibis enim ante faciem Domini parare vias ejus, » scilicet Christi, « qui per viscera misericordie Dei nostri visitavit nos oriens ex alto. » Ita S. Hieronymus, Albertus, Lyranus, Vatablus, Ribera et passim alii.

Dices: Quomodo ergo Christus Math. XI, 10, citans hunc locum, de Joanne ait: « Hic est enim de quo scriptum est: Ecce ego mitto angelum meum ante faciem tuam, qui præparabit viam tuam ante te? » Nec enim Christus de se poterat dicere, « ante faciem tuam; » et « ante te; » sed: ante faciem meam, et ante me. Respondet ibidem Jansenius Christum tum qua Deus, tum qua homo est, in Scriptura vocari faciem Patris; quia ipse perfecte Patrem ejusque dotes et virtutes representat, perinde ac facies representat totum hominem: sicut eadem de causa Christus vocatur verbum, os, imago Patris, et character substantie ejus, Hebr. 1, 3. Hinc Psaltes orat Psalm. LXXIX, 8: « Ostende nobis faciem tuam (id est Messiam), et salvi erimus. » Pluribus idipsum probat Galatinus lib. III, cap. XII. Hunc ergo dant sensum: Ecce ego Pater eternus mitto angelum meum, puta Joannem Baptistam, qui præparat viam ante faciem meam, id est ante Christum, qui est facies mea, id est mea imago, mea simi-

Christus est factus Patris, tris, car?

lilitudo, meus index. Unde Pater apud S. Math. XI, 10, convertens se ad Christum, vicissim de Joanne ait: « Præparabit viam ante faciem tuam, » id est ante te, o Christe, fili mi: nam tua facies est etiam facies mea. Verum hic sensus symbolice et symbolice videtur, nam « ante faciem tuam, » ad litteram idem est quod « ante te; » sic enim se explicat Evangelista subdens: « Qui præparabit viam tuam ante te. »

Dupliciter ergo respondent interpretes. Primo, S. Joannem missum esse tam a Patre et Spiritu Sancto, quam a Filio. Opera enim Trinitatis ad extra sunt indivisa, et tribus personis communia, ut docent theologii: quare quod unus facit, hoc faciunt duo ceteri; cum omnes tres sint unus, uti nature, ita et potentie ac operationis. Quocirca Patres censent Isaiam cap. VI, 1, cum ait: « Vidi Dominum, » etc., vidisse SS. Trinitatem. Itaque cum Scriptura opus quoddam unius personæ divine attribuit, cæteras subintelligit. Christus ergo Math. XI, 10, loquens Judeis, ne ab eis arrogantiæ insinularetur, noluit dicere se misisse Joannem, sed Patri modestie causa id assignat; quem morem perpetuo servavit disputans cum Judeis, ut patet in primis capitulis S. Joannis, ubi omnia sua Patri transcribit. Cum ergo Filius hic dicit: « Ecce ego mitto angelum ante faciem meam; » Pater quoque dicit: « Ecce ego mitto angelum ante faciem tuam, o Fili, » ut ait S. Mattheus. Et Spiritus Sanctus idipsum dicit: « Ecce ego mitto angelum ante faciem tuam, o Christe: Spiritus Sanctus enim misit Joannem, uti et ceteros Prophetas, perque os eorum locutus est. Hic ergo in Malachia loquitur Filius, sed in S. Mattheo loquitur Pater et Spiritus Sanctus. Unde S. Hieronymus in cap. I S. Marci, dicit Joannem missum a Spiritu Sancto, illumque intelligi, cum ait Christus: Ecce ego (puta Spiritus Sanctus) mitto angelum meum ante faciem tuam, o Christe. Hac de causa Petrus Chrysologus Joannem Baptistam vocat medium totius SS. Trinitatis, quasi de eo certent, eumque sibi arrogent singule personæ SS. Trinitatis.

Secundo, a Castro respondet eandem personam divinam loqui hic apud Malachiam et apud S. Mattheum, scilicet Filium. Dicit ergo hic Filius: Ego mitto Joannem ante faciem meam, scilicet que est facies mei incarnati. Idem apud Mattheum dicit sibiipsi: « Sed homini facti: Ecce ego

Filius Dei mitto Joannem ante faciem tuam, o Christe, fili hominis. Licet enim in Christo sit una duntaxat persona, tamen illa virtute est duplex: quatenus enim sustinet naturam divinam, est persona divina; quatenus vero sustinet naturam humanam, est persona humana. Loquitur ergo Christus Deus Christo homini, quasi alteri a se: quia qua homo alteram, et prorsus diversam a Deo habet naturam; in Christo enim aliud (licet non aliud) est Deus, aliud homo.

ANGELUM. — De fide est hunc angelum esse S. Joannem Baptistam. De eo enim hæc Malachie verba explicat Christus Math. XI, 10, verbis paulo ante citatis. Ita S. Hieronymus, Cyrillus Theodoretus, Remigius et ceteri omnes. Sed cur S. Joannes vocatur angelus? Responderi posset, quia Judei eum ob vitam sanctam eremiticam putarunt esse angelum, non hominem, uti referi Eusebius lib. IX Demonstr. v, et S. Hieronymus. Quinimo et christianis doctoribus Origenes, tom. V in Joan., censuit Joannem Baptistam vere fuisse angelum incarnatum. Argumenta ejus fuerunt duo: Primum, quia Joannes dicitur missus a Deo, Joan. 1, 6: ergo, inquit, prius existit, non utique in terra, sed in celo: ergo fuit angelus. Posterior, quia idem a Malachia hic vocatur angelus. Verba Origenis sunt: « Quoniam legitimus Malach. III, 1: Ecce ego mitto angelum meum, adnotamus num forte unus angelorum existens, precursor ad ministerium depulset Salvatoris nostri. Et mirum profecto nihil, Christi ob amorem hominum incarnati imitatores aliquos existisse, quibus dulce fuerit ei benignitati inseruire eadem corporis similitudine. Censet ergo angelos aliquos fuisse incarnatos, ut Deo incarnato se assimilarent, eique in carne servirent. Verum hic est error. S. Joannem enim fuisse hominem, non angelum, patet ex Joan. 1, 6: « Fuit homo missus a Deo, cui nomen erat Joannes; » et Luc. 1, 1, ubi ejus parentes, conceptio, natiuitas, etc., fere describuntur. Ita S. Cyrillus lib. I in Joan., cap. VII. Ad primum respondeo S. Joannem non ante, sed post natiuitatem, imo post infantiam et adolescentiam, jam virum fuisse missum a Deo, ut sua predicatione et baptismo præpararet animos hominum ad Christum. Simili modo missi sunt Prophete omnes ad prophetandum, quos tamen constat homines fuisse, non angelos. Ad secundum jam respondebo.

Vocatur angelus ob cetera analoga. Prima.

Secunda.

Quæres, cur ergo S. Joannes hic vocatur angelus? Respondeo, quia angelus fuit non natura, sed gratia; nimirum primo, fuit angelus officio: fuit enim angelus, id est legatus, Dei ad homines adducendos ad Christum. Simili modo Aggeus cap. I, 13, in hebraeo, et Malachias nomine suo; qui et sacerdos omnes, Malach. II, 7, vocatur Malachiam, id est angeli Domini exercituum. Secundo, quia sicut angeli infantiam non habuerunt, sed cum perfecta natura, ratione, judicio usque liberi arbitrii creati sunt: ita et Joannes

tantum sex menses habuit infantia; sexto enim mense visitatus a B. Virgine, in utero sanctificatus est, prophetavit, usumque rationis obtinuit. Nam Christum in utero matris agnovit, salutavit, adoravit, ideoque præ gaudio exsultavit, Luc. cap. I, 44.

Tertio, quia paucissimi fuit cibi, et pene sine cibo et potu vixit instar angeli. Unde S. Basilius homil. De Jejunio, ait totam vitam Joannis fuisse continuum quoddam jejunium.

Quarto, quia purissimus et castissimus fuit, virgoque perpetuus instar angeli. Nam, ut ait S. Athanasius lib. De Virgine, sub finem, « virginitas est angelorum vita. » Et S. Augustinus lib. De S. Virgine, XII: « Virginitas, ait, integritas angelica portio est, et in carne corruptibili incorruptionis perpetue meditatio. » Et S. Hieronymus epist. 22 ad Eustochium: « Statim, inquit, ut Filius Dei ingressus est super terram, novam familiam sibi instituit, ut qui ab angelis adorabatur in celo, haberet angelos in terris. » Et S. Cyrilianus tract. De Habitu virginum: « Cum castitæ perseveratis ac virginis, angelis Dei estis æquales. » Et S. Ambrosius lib. II De Virgine: « Que non nubunt, neque nubentur, erunt sicut angeli Dei. Nemo ergo miretur si angelis comparentur, que angelorum Domino copulantur. » Amplius auct. S. Bernardus epist. 42: « Differt, inquit, homo pediculus et angelus, non felicitate, sed virtute. Nam est illius castitas felicio, hujus tamen fortior esse cognoscitur. » Ob quam luctant et victoriam S. Basilius tract. De Virgine, cap. LXXIX, ait castos esse angelos, non ex infimo ordine, sed illustrissimos et nobilissimos. Hanc castitatem S. Joannes quasi cum natura hausit a Deo, qui eum concipi fecit ex parentibus senibus et sterilibus, ex corporibus, inquam, a concupiscentia defæcatis, ut ex his purus formaretur per miraculum, quasi angelus. Denique Joannes pro castitate, quia se licet reprehendebat adulterium Herodis cum Herodiade, martyr occubuit.

Quinto, quia sicut angeli perpetuo vident faciem Dei, Math. XVIII, 10; ita Joannes a puero sciens in eremum, sancte vacans contemplationi cum Deo et angelis conversatus est, indeque angelicam libertatem, constantiam, charitatem, zelum, perfectionem imbibit et induit. Nam, ut docet S. Chrysostomus homil. 32 in Acta, in morali, virtus fuit angelos, imo Deo Deique filios: « Ergo, inquit, si virtus angelos facit, utique angelos possumus facere, et si non natura, certe proposito et electione. Nam hoc quidem absente, nulla utilitas est angelum esse natura: id quod diabolus indicat, qui antea angelus fuerat. Hoc autem presente, nullum damnum est hominem esse natura, ut in Joanne et Elia perspicuum est, qui in celum ascendit. » Rursus S. Joannes conversatus est cum Verbo incarnato, eique assistit et servivit, sicut angeli astant et serviant Deo in celo.

Teria.

Quarta.

Quinta.

Seta. *Sacra*, quia gratiam acceptam nunquam perdidit, quia nunquam peccavit, saltem deliberate aut graviter, sed in charitate suoque gradu perstitit quasi confirmatus in gratia, instar angeli. Huc eum duxit austeritas vita et severa poenitentia in victu, vestitu, somno, etc. Quocirca Petrus Damianus, *serm.* de eo, vitam ejus vocat continuum martyrium. S. Chrysostomus homil. 10 in *Matth.* eam vocat vitam angelicam. Idem homil. 88: « Joannes, inquit, ita in terris quasi in caelo versabatur. Naturam namque necessitate superata, mirabile quoddam peregit iter, semper in hymnis, semper in orationibus fuit: nulli hominum antequam ad baptizandum accederet, Deo autem soli sua semper offerebat colloquia. »

Septima. *Septimo*, quia sicut angeli superiores docent inferiores, insuper purgant, illuminant et perlicunt homines; ita idem praestitit Joannes, juxta illud Gabrielis ad Zachariam patrem de Joanne, *Luc. 1, 16*: « Multos filiorum Israel convertet ad Dominum Deum ipsorum: et ipse praecedet ante illum in spiritu et virtute Elias, ut convertat corda patrum ad filios, et incredulos ad prudentiam justorum, parare Domino plebem perfectam. » Et illud ipsismet Baptistae, *Jonn. 1, 23*: « Ego vox clamantis in deserto: Dirigite viam Domini, » etc. Vere B. Petrus Chrysologus *serm.* 127: « Joannes, ait, appellatur schola virtutum, magister vitae, sanctitatis forma, norma justitiae, virginitalis speculum, pudicitiae titulus, castitatis exemplum, patrum via, peccatorum venia, fidei disciplina, major homine, par angelis, legis summa, Evangelii statio, Apostolorum vox, silentium Prophetarum, lucerna mundi, praecursor judicis, Christi metator, Domini testis, totius medius Trinitatis. » Adde, Joannes primus explicite praedicavit regnum caelorum, quasi angelus caelestis, dicens: « Poenitentiam agite, appropinquavit enim regnum caelorum. »

Octava. *Octavo*, quia in deserto non habuit alium doctorem, quam Spiritum Sanctum, qui illuminavit eum in altissimis Dei et Christi mysteriis, non quasi hominem, sed quasi angelum, ut docent S. Ambrosius homil. *De Nativ. Bapt.*, et S. Chrysostomus homil. 12 in *Joannem*. Ibi a Spiritu Sancto accepit intelligentiam Scripturae, imo potestatem scribendi et loquendi instar scriptoris hagiographi. Ibi hausit sapientiam et ardorem tanto doctore et praedicatori orbis, ad fidem Christo conciliandam necessariam, ac proinde fuit quasi angelus, non qualis qualis, sed instar unius Cherubini et Seraphini: sanctitatis enim et virtute, aequae ac officio, superavit S. Joannes omnes inferiores angelos. Quocirca a Judaeis penes adoratus et cultus fuit, quasi ipse esset Messias. Vide decem privilegia S. Joannis apud S. Bernardum, *serm.* de iisdem (si tamen ipse ejus est auctor), pag. 393. Item 28 Joannis excellentias, quas recenset noster Barradius lib. VIII, cap. III et IV, tom. I. Denique S. Joannes fuit Christi et

Evangelii aurora, lucifer, iris, incarna, pronubus, amicus, praecursor sive prodromus, vox, testis, propheta, legis limes, utriusque Testamenti mediator et fibula.

Anagoge. *Anagoge* Hebraei, teste S. Hieronymo, censent angelum hunc esse Eliam: quia sicut Elias olim vivens fuit typus S. Joannis, qui Eliae spiritum et zelum induit, ut ait Christus *Matth. xvii, 12*; ita vicissim Joannes, praecurrens et preparans viam Christo, typus fuit Eliae, qui rediturus est in fine mundi, ut contra Antichristum decertans, viam parat Christo venturo ad iudicium. Ita et Sebastianus Barradius tom. I, lib. VIII, cap. III et IV, ubi 28 praerogativas S. Joannis recenset.

Denique Auctor *Imperfecti*, homil. 27: « Mirabilis est, ait, qui in humana natura angelicam sanctitatem transgressus est, et obtinuit quod non habuit natura, per gratiam. S. Augustinus *serm. 4 De Baptista*: « Quisquis Joanne plus est, non tantum homo, sed et Deus est. » S. Ambrosius *serm. 94*: « Praecellit cunctis, eminet universis, antecellit Prophetas, supergreditur patriarchas: et quisquis ex muliere est, inferior est Joanne. » Gersonius tract. 4 in *Magnificat*: « Videtur Joannes Baptista primus post Mariam, positus in ordine Seraphinorum, loco Luciferi. »

ET PREPARABIT VIAM ANTE FACIEM MEAM, — scilicet qui mihi sit proximus, me tamen secundum carnem antecedit, priusque mundo manifestatur. Hoc enim est *ante faciem*, qui scilicet proximus est alteri, eum tamen, ejusque faciem antecit et praecedit. Hic preparabit viam ante me, hoc est, suo baptismo, testimonio, doctrina et praedicatione disponet animos Judaeorum, ut, quando ego me mundo patefaciam, ipsi me recipiant ut verum Messiam in lege promissum. Hoc est, Christo preparare viam, idque ante faciem ejus, id est ipso presente, et in mundo jam existente per carnem assumptam. Christum enim ipse signabit, ac digito indicabit, atque de eo testimonium perhibebit, quod scilicet ipse sit Agnus, id est Filius Dei, qui tollit peccata mundi.

Nota: Ceteri Prophetae multis saeculis ante Christum missi sunt, ut eum futurum praeannuntiarent; Joannes vero missus est, ut iam natum et praesentem indicaret, ideoque dicitur missus ante faciem ejus. Alludit ad legatos, quos quasi prodromos rex praemitit in urbem, ut quam ipse mox venturus est, ut civibus suum adventum praeannuntiet. Hoc enim officium Christo in Judea praestitit Joannes. Quocirca a Christo vocatur non tantum Propheta, sed etiam plusquam Propheta, *Matth. xi, 10*, quia eum Deo incarnato familiariter conversatus ipsum orbi demonstravit, imo baptizavit. Unde sequitur: « Et statim » post Joannem « veniet dominator, » scilicet Christus. Quocirca S. Joannes fuit horizon legis veteris et novae, quia, ut ait S. Thomas III part. *Quest. XXXVIII, art. 1*, « Joannes fuit terminus legis, et

initium Evangelii; » ac, ut ait Nazianzenus *orat. 21*, « mediator novi et veteris Testamenti. » Atque, ut B. Chrysologus *serm. 91*, « Joannes fuit legis et gratiae fibula, » scilicet, « ad quem desineret judaismus, et a quo inciperet christianismus, » ut ait Tertullianus lib. IV *Contra Marcionem. xxxiii*: « Sicut Lucifer finis est noctis et diei initium. »

AD TEMPLUM. — Ad litteram intellige materiale Hierosolymitanum. Ad hoc enim venit Christus infans in festo Purificationis, post natiuitatem et oblationem S. Joannis; sed genuine et propriissime post S. Joannis praedicationem, carcerem et decollationem venit Christus ad templum, in eoque praedicavit et fecit miracula, quibus demonstravit Judaeis se esse Messiam hic promissum. Ita S. Hieronymus, Albertus, Lyraeus et ceteri. Hinc patet contra Arianos Christum esse verum Deum: Dei enim veri erat hoc templum. Ergo cum hoc templum fuerit Christi (ipse enim hic dicitur venturus ad suum templum), sequitur Christum esse Deum. Soli enim Deo dicantur templa (1).

Mystice. *Mystice*, per templum hoc aliqui accipiunt: primo, utrum Virginis, in quo quasi in templo purissimo et sanctissimo Christus novem menses habitavit, dum ex ea carnem assumpsit, et admirabile incarnationis mysterium in eo, quasi in templo celebravit. Ita S. Cyrillus.

Secundo, *Secundo*, Theodoretus et S. Augustinus lib. VIII *Civit. xxxv*, templum hoc interpretantur carnem

(1) *Et statim* antequam patatis, venit ad templum suum: nempe secundum, quod per Messiam adventum gloriosus primo templo futurum esse praedixerat etiam Haggaeus cap. II, 7, 9. Ceterum observa subitam personam in actionem in libris prophetis frequentem; nam qui modo de seipso in prima persona locutus est, de eodem jam vates in persona tertia loquitur: Dominus ille, quem quaeritis, justum iudicem de quo cap. II, 17, quod divinum illum regem Messiam dictum hic indicari non est dubium. Ceterum *וַיָּבֵן הֶאֱדוֹן* haedon, cum hoc articulo alius semper Deum notat, vide *Exod. xxiii, 17*; *xxxv, 23*; *Jer. i, 24*; *ii, 1*; *x, 16, 33*; *xxxix, 14*. (Rossmüller.)

Venit Christus et in templum, ingreditur, inquam, in templum suum. Ex quo merito, inquit Sanctus, nonnulli colligunt Christum esse Deum, quia nominis Dei consecratur templum, quod domus nullis nominatur Dei. Vancini hujus, inquit John, *Append. herveneut.* fasc. 1, pag. 56 et 809, sensus est: Ille quem desideratis, Messias omnino venturus est; sed non erit, quem exoptatis, bellator, qui ethiolorum imperium evertat, et gentes vobis subiciat, sed iudex divina dignitate iustus, qui improbos Judaeos, et in primis duces ceterorum posterorum Levi, atrocissimis penis perdet, nihilominus non penitus exterminabitur. Praecedat autem legatus seu Propheta, austeritate vitae et severitate reprehensionum Eliae similis, ut animos Judaeorum disponat, seu eum sensum ipse inspiret, quo majores eorum Abraham, Isaac, Jacob, etc., animati erant, quo conato irrito, regio quae improbus subiecit, sed iudex divina dignitate iustus, prorsus vastabitur. Cf. etiam Sanctum in hunc locum, et Hengstenberg; veteres Judaeos Malachias ut Aggrivaticinium, de Messia interpretatos esse, ostendit adductis ipsorum testimoniis Schmittgenius in *Floris hebraicis et Talmudicis*, tom. II, lib. I, pag. 217, 224 et seqq.

et humanitatem Christi, in qua plenitudo divinitatis habitavit corporaliter, *Coloss. cap. II, 9*. Ita Christus corpus suum vocavit templum, dicens: « Solve templum hoc, et in tribus diebus excitabo illud, » *Joann. II, 19*. Christus enim in corpore quasi in templo suum sacerdotium peregit, ait Rupertus, praesertim dum illud in cruce Deo Patri pro hominum redemptione immolavit.

Tertio, S. Hieronymus cum suis per templum accipit Ecclesiam, vel Synagogam et ortum fidei, qui est templum Dei, non literale et corporale, sed mysticum et spirituale.

DOMINATOR (hebraice *וַיָּבֵן הֶאֱדוֹן* haedon, id est ille dominus omnium, scilicet antonomastice, qui plenum, emens et transcendens in omnes et omnia habet jus, dominium et imperium) quae vos quaeritis. — Hebraei aliqui, quos sequitur Remigius, ut per angelum accipiunt Eliam, ita per dominatorem accipiunt Antichristum: hunc enim volent, et pro Christo recipienti Judaei in fine mundi. Verum hoc recte refellit S. Hieronymus. Nec enim Antichristus erit angelus testamenti, qualem hunc dominatorem fore subiungit Malachias. Dominator ergo hic est Christus Dominus, Rex regum, et Dominus dominantium, qui mox seculus est Joannem Baptistam. Perperam ergo Judaei haec referunt ad Christum suum, quem ipsi putant in fine mundi venturum. Nam, ut recte argumentatur S. Hieronymus: « Miror, ait, quomodo rerum exitus eos non doceat veritatem. Quod enim templum suum inveniet Dominator, quod usque ad fundamenta destructum est? aut si ab alio extruendum est antequam Christus adveniat, quid Christum eorum amplius facturus est, cum ab alio restituta sint omnia? » Judaeorum ergo Christus non erit alius quam Antichristus; nec enim alius eorum Christum venturum est.

ET ANGELUS TESTAMENTI. — Hebraice *בְּרִיךְ* berit, id est foderis. Testamentum enim in Scriptura saepe significat pactum et foedus, ut dixi *Hebr. cap. IX, 13*, et I *Corinth. XI, 23*. Unde Tigurina vertit: *Et legatus foderis*. Malachias duos hic proponit et promittit angelos: unum nudum, alterum testamenti: priorem scilicet, praecursor rem et iudicem posterioris. Prior est Joannes Baptista, posterior est Christus. Unde de eo ait: « Et statim, » scilicet post priorem angelum, puta post Joannem Baptistam, « veniet ad templum, etc., angelus testamenti, » id est pacti, sive foderis, ut vertit Syrus. Porro cum duplex sit foedus Dei cum hominibus, vetus sive judaicum, et novum sive christianum, Christus utriusque fuit angelus et legatus. Christus enim a Patre missus apparuit Mose in Sina, per quemque vetus foedus cum Judaeis iniit, quo eis promissum se venturum in carnem, ad eorum mundicie totius redemptionem: Christus enim fuit angelus in veteri foedere promissus Abraham et semini ejus, ac praesertim Mose. Quocirca S. Paulus *Galat. III, 19*,

Tertio, Ecclesia.

ait legem datam in manu, id est per manum, mediatoris; ubi multi per mediatorem intelligunt Christum. Hinc et ipse ait *Isaia* LV, 6: « Ego qui loquebar ecce adsum. » Quapropter S. Basilii, Cyrilli, Eusebii, Ambrosii, aliorumque multorum Patrum sententia est, quod quodcumque in veteri Testamento dicitur apparuisse Deum, apparuerit secunda persona, scilicet Filius, ut suum adventum realem in carnem prae-significaret, eique umbratice et typice in corpore specie tenus assumpto praeraderet, ut dixi initio Pentateuchi, cap. XVI (1).

Secundo, genuine et proprie Christus fuit angelus, id est legatus, internuntius et conciliator novi Testamenti, id est fœderis, quod Deus per Christum cum hominibus inivit, quo eis non bona terrena, ut Judæis in fœdere veteri, sed spiritualia, ecclesiae et aeterna exhibuit, quae in veteri adumbrabantur, quoque expresse promisit Abraham, dicens: « Benedicentur omnes gentes in nomine tuo, » *Genes.* XXII, 18. Haec enim Abraham benedictio non fuit aliud, quam remissio peccatorum, gratia, iustitia, salus, vita aeterna, quam Christus Judæis imprimis, deinde omnibus gentibus contulit, eaque ratione omnia omnino Dei promissa Abraham et Judæis facta complevit. Et hoc est quod subdit, dicens: « Quem vos vultis, » quem scilicet vos, o Judæi, quasi Messiam redemptorem et salvatorem Abraham promissum, avidè expectatis. Ita S. Augustinus, lib. XVIII *De Civit. Dei*, cap. XXXV. Quocirca Christus a Septuaginta, *Isai.* cap. IX, 6, vocatur: « Magni consilii Angelus. »

Porro Christus fuit angelus novi Testamenti et fœderis. *Primo*, quia iram et inimicitiam Dei contra homines placavit et sustulit. Fuit ergo angelus fœderis, id est reconciliationis. Quocirca ab *Isaia* cap. IX, 6, vocatur: « Princeps pacis, » et ab Apostolo, *Ephes.* II, 14: « Pax nostra; » et *Coloss.* II, 14: « Bonans vobis omnia delicta, delens quod adversus nos erat chirographum decreti, quod erat contrarium nobis, et ipsum tulit de medio, affligens illud cruci. » *Secundo*, quia vere novum fœdus, veteri Mosico abolito, inter Deum et homines conciliavit, quo Deus se obligat christianis ad dandam gratiam et gloriam aeternam; christianis vicissim se obligant Deo, quod ejus Filio Jesu Christo credent, obediunt,

(1) Nomen Messias hic porro vocatur nuntius fœderis, id est magnus ille legatus, quocum fœdus pactum est. Aristoteles *ἡ βουλή* *ῥητορικῆς* *βιβλίῳ*, fœdus praefixus, certum aliquod in vulgus notum ac celebre fœdus ex sententia eorum innuit, quod reapse per omnes libros veteris Testamenti celebratur; quare fœdus hoc ipsis est celeberrimum illud, quod *Exod.* XXII, 20; 23; XXIV, 1-8, describitur, et imitator fœderi quod Deus cum Abrahamo pepigerat, *Genes.* XV, 8-18, coll. *XXI*, 11, 12, 15-18, et *XVI*, 11. Quapropter statim, nostro loco legatum fœderis dubio proci esse illum, quocum fœdus illud percussum fuit, etc., qui idem jam *Jehova*, jam legatus *Jehovae* dicitur. (Rosenmüller.)

ejusque legem, doctrinam et vitam capessent. *Tertio*, quia e caelo in terram descendit quasi angelus, ut carnem assumens in seipso liminum Verbo, terram caelo, hominem Deo vinculo unionis hypostaticae, quasi arcissimum fœdere copularet. *Quarto*, quia in ultima cena paulo ante mortem testamentum proprie dictum, continens ultimam suam voluntatem, condidit, illudque institutione Eucharistiae sancivit dicens: « Hic est sanguis novi Testamenti, etc., » ut dixi I *Corinth.* XI, 25. *Quinto*, quia Christus hoc fœdus et testamentum ad homines e caelo quasi angelus detulit, illudque in terra instituit triginta tribus annis laborando, praedicando, miracula faciendo, circumveundo per vicus et castella, fatigando se, sudando, in fame, siti, frigore, aestu, evangelizando; ac tandem illud suo sanguine non tantum roboravit et sigillavit, sed et emit ac comparavit, quasi persoluto pretio ad tantam reconciliationem, tantumque fœdus justo et condigno, idque pro omnibus gentibus, et per omnia saecula, etiamsi mundus mille annorum millibus perduraret, imo per totam aeternitatem. Hoc enim fœdus sancti et beati in caelo pro gloriam participabunt in aeternum, ipsum enim ad caelum ducit. Unde et caelestis gloriae causa a Christo sanctum est. Quocirca ipse confecto hoc fœdere primus in caelum gloriosus ascendit, quasi pandens iter caelestis fœderis, suosque fideles eo vocans, et ad se sequendum invitans. Denique S. Augustinus lib. XVIII *De Civit.* XXV: Christus, ait, dicitur « angelus, propter Evangelium, quod nuntiavit hominibus. Nam si Graeca ista interpretemur, et Evangelium bona nuntiatio est, et angelus nuntius est. » Quod enim melius est nuntium, quam caelorum regnum praedare, imo pandere et offerre? Unde Arabicus Antiochenus verit, *nuntius*, vel *apostolus testamenti*. Hujus rei symbolo, angelus Manue nuntians ortum Samsonis ex eo nascitur, qui futurus erat Israelis liberator et vindex, ideoque typus Christi, praerata legatione in flamma victimae ascendit in caelum, *Judic.* XV, 20. Quibus de causis omnino par est, ut omnes christianis omnesque omnino homines Christum Domini, quasi angelum testamenti de caelo venientem, et quasi legatum a Deo ad se missum, summa devotione, honore et amore excipiant; illi immensas gratias agant, illi per omnia obediunt, ejus doctrinam et vitam emulentur, ac eum crucem bajulantem genere sequantur, certi quod per eam post illum ascensurum sint in caelum: illi lotos se dedant; illi totum cor offerant, illudque ejus cordi et amori immergant. Ita avide eum quasi Messiam suum expectabant Judæi, uti etiamnum expectant. Unde de iis subdit Malachias:

QUEM VOS VULTIS. — Hebraice *הַפְּתוּחִים* *chaphetsim*; Chaldaeus, *desideratis*; Tigurina: *Quo vos delectamini*; alii: *In quo vobis concipiatur est*. Christus enim quasi malorum omnium depulsor,

et bonorum omnium adductor, a patribus per quatuor annorum millia summe fuit desideratus. Unde a Jacobo patriarcha vocatur « desiderium collium aeternorum, » *Genes.* cap. XLIX, 26; et ab *Agge*, cap. II, 8: « Desideratus cunctis gentibus. » Hinc illa Prophetarum suspiria: « Ulinam dirumperes oculos et descenderes, » *Isaia* LXIV, 1. « Rorate, caeli, desuper, et nubes pluant justum. Aperiat terra, et germinet Salvatorem, » *Isaia* XLV, 6. Idem Christi desiderium eo nato habuit S. Simeon, alique sancti et fideles. Unde de Anna prophetissa ait Lucas, II, 38: « Loquebatur de eo omnibus qui expectabant redemptionem Israel. » *Secundo*, Arias censet hic Prophetam respondere Judæis dicentibus cap. II, 17: « Ubi est Deus iudicii? » Hic enim respondet: « Statim veniet dominator, » qui impiis erit terribilis, « Deusque iudicii, » piis vero erit « angelus testamenti. »

Unde tropologie S. Bernardus serm. *ad Pastores in Synodo*: « Templum, inquit, Dei sanctum est, quod estis vos. Anima justi sedes et templum Dei est. Dominus in templo suo facit mirabilia, et praebet oracula. Veniat ad templum suum dominator quem queritis, quo possitis dominari carnalibus desideris, et diabolicis resistere tentationibus. Veniat et angelus testamenti, quem vos vultis, qui annuntiet vobis suam voluntatem et confirmet promissam hereditatem. Invocant eum in templum suum parentes ejus, pater videlicet, et mater et fratres ejus. Qui sint illi respondet ipse: Quicumque fecerit voluntatem Patris qui in caelis est, ipse meus pater, et mater, et frater, et soror est. Pater, generando pro verbum predicationis, ut dicit Apostolus: Ego per Evangelium in Christo vos genui. Mater, pariendo per exemplum sanctae conversationis. Frater et soror, caste diligendo in amore fraternitatis. Iii parentes estis vos, aut esse debetis. »

ECCĒ VENIT. — Hebraei, Remigius, Lyranus et S. Augustinus lib. XVIII *De Civit.* cap. XXXV, haec accipiunt de secundo adventu Christi ad iudicium, cujus angelus et praecursor erit Elias. Verum hic sensus est anagogicus. Nam ad litteram hic agi de primo adventu Christi in carnem et mundum, patet ex eo quod sequitur: « Et purgabit filios Levi, » etc. In secundo enim adventu eos non emundabit, sed impios judicabit et damnabit. Ita S. Cyrillus, Theodoretus, Rupertus, Vatablus, Arias, Ribera et alii. Ait ergo: « Ecce venit. » Vox ecce significat primo, rem hanc, puta adventum Verbi incarnati fore novum, admirabilem et stupendum; secundo, fore certum; tertio, fore exoptatum et letum; quarto, fore celerem, q. d. Videor mihi videre Messiam nostrum adventantem: ecce venit, ecce mox aderit.

VERS. 2. 2. ET QUIS POTERIT COGITARE? — Hebr. *מִי יִסְתַּכְּלֵל* *mi isstaklel*, id est quis feret, quis sustentabit, quis metietur, quis continebit, quis comprehen-

det? Unde Septuaginta et Chaldaeus vertunt: *Quis sustinebit?* Pagninus: *Quis ferre poterit diem, quando veniet?* Noster: « Quis poterit cogitare diem adventus ejus? » q. d. Quis poterit capere, et cogitatione comprehendere tantam angelus testamenti, id est Dei in carnem et mundum adventantis, inter homines conversantis, in templo praedicantis suam legem, sacramenta et Ecclesiam sanctantis, potentiam, sapientiam, bonitatem, etc. Quis gloriam illius diei, quo Christus in terris nobiscum aget, mente concipiat, aut verbo explicet? Quis animo complectatur, aut ore recenseat charismata; virtutes et gratias caelestes bonaque omnia quae Christus e caelo nobis afferret? Hebraeus enim *mekalkel* derivatur a *כָּוֶל* *col*, id est *omne*: inde verbum *כִּלְכֵּל* *hikhal* significat omnia complecti, omnia recensere. Nota: Dies adventus Christi ponitur metonymice pro ipso Christo, suo die adventante, vel potius adventuro.

Secundo, juxta Septuaginta, q. d. Quis ferre et sustinere poterit tantam Christi lucem et majestatem? Eius enim respectu omnium angelorum et hominum aequae, instar nocturnarum hebetur, caligat, deficit. Quis solem justitiae clara luce radiantem, adversis et irretitis oculis intueri valebit? Quomodo hominum infirmitas tantam potentiam, caecitas tantum jubar, fragilitas tantam efficaciam, impuritas tantam sanctitatem, palae tantum ignem sustinebunt? Ipse enim quasi ignis conflans. Quis stupore, timore, horrore, et abysali reverentia tante celsitudinis non deficiat, non exanimetur? Quis non liquecat, non tabescat, sicut plumbum et stannum liquecunt et tabescunt coram igne ardentissimo, in fornace qua conflantur? praesertim dum in tanta demissione, examinatione, amore, dignatione, divina dignitate et magnificentiam in Christo incarnato contemplantur et spectant. Hic est sensus genuinus. Quare minus genuine Vatablus haec refert ad tribulationes christianorum, et persecutiones primitivae Ecclesiae, quae fuerunt ardentissima, q. d. Quis ardorem illarum tribulationum sustinebit? Utique nemo viribus humanis, sed multi viribus divinis, suggestis a gratia Christi.

ET QUIS STABIL AD VIDENDUM EUM? — Septuaginta: *Quis stabit in visione ejus* (1)? Quis erit tam durus et ferrens, quem Christi aspectus non sternat et frangat? Quis adeo rebellis et frigidus, cujus animus ignea vis oculorum Christi non capiat et inflammat? Ita Sanchez. *Secundo*, q. d. Quis stare poterit coram eo? Quis attentus pavore et admiratione non corrui, videns oculis suis tantam Christi claritatem et magnificentiam? Unde Hebraice est: *Quis stabit in videndo eum?* Vatablus: *Quis cum se ad conspiciendum praebit consistet,*

(1) Metaphora ab eis desumpta est, quorum oculi exortientis solis splendorem ferre non possunt, et, ut ait Hieronymus: *Quis enim poterit lippianitibus et caeculis oculis in sua claritate conspiciere?*

ut subsistet? Pagninus: Quis poterit stare, cum apparuerit Chaldaeus: Equus consistet, cum revolatus fuerit? Haec rumina, o fidelis, o sacerdos, dum Christum in altari praesentem habes, imo conficis et manducas.

IPSE ENIM QUASI IGNIS CONFLANS. — Arabicus, quasi ignis vadens; Septuaginta, quasi ignis confessorii; Tigurina, quasi ignis excoquens. Sic Perseus deum censuerunt esse ignem, quando ignem ut Deum coluerunt. Quin et « Stoici ipsum Deum in ignem dissolutum iri opinantur, » ait S. Iustinus orat. ad Antoninum Pium. Imo Plato censuit in ignea substantia esse Deum, ait idem Iustinus orat. ad Gentiles; additque: Plato sidera appellat igneum deorum genus. Verum hi errores sunt explorati. Porro Propheta angelum testamenti, id est Christum, comparat igni fornacis ardentissimae, quo conflantur metalla, ut aurum, argentum, ferrum, stannum, etc., ut significet ignifiam et ardentem fore ejus doctrinam, legem et gratiam. Primo enim, sicut in fornace liquatur aurum; ita Christus dura hominum corda sua gratia emollit et liquat, ac in genitus et lacrymas compunctionis resolvit. Secundo, sicut ignis liquando aurum, ab eo separat alia metalla et scoria; ita Christus per lacrymas et penitentiam separat ab aima vita et concupiscentiis inollitas. Tertio, sicut haec separatio aurum purificatur, perficitur, splendescit; ita pariter et anima. Quarto, sicut vi ignis aurum calescit, imo ignescit, ut videatur in ignem transformari; ita vi gratiae Christi anima accenditur, ut videatur instar ignis se et alios inflammare amore Dei. Hoc est quod Isaias cap. iv, 3, praedicit: « Si abluerit Dominus sordes filiarum Sion, etc., in spiritu iudicii et spiritu ardoris. » Et Joannes Baptista, Luc. cap. iii, 16, ait se baptizare aqua, Christum vero igne: « Ipse, inquit, vos baptizabit Spiritu Sancto et igne. » Haec de causa in Pentecoste misit Spiritum Sanctum in Apostolos specie ignis et linguarum ignearum, ut significaret Spiritum Sanctum eos igne charitatis accendere, eisque indere cor amore et zelo igneum, ac linguas igneas. Et Christus ipse Luc. cap. xii, 49: « Ignem, inquit, veni mittere in terram. Et quid volo, nisi ut accendatur? » De quo vide S. Ambrosium serm. 48 in illud Psal. cxviii: Ignitum eloquium tuum vehementer. Quinto, sicut igne aurum, as et ferrum, licet durissima, non tantum molliuntur et flectuntur, sed et in certam formam, v. g. caecabi, scutellae, sartaginis, etc., efformantur; ita gratia Christi hos format Apostolos, illos doctores, alios martyres, alios confessores, alios virgines, etc., I Corinth. cap. xii, 4; atque ex uno gradu ad altiore, imo ad ipsum virtutis et perfectionis apicem conscendunt. Tres enim sunt gradus et status virtutum. Primus est politicus et vulgaris, qualis est virtus communis fidelium, qui honesto pique vivunt secundum precepta Dei. Secundus est excelser trans-

Christus est ignis confians quilibet. Primo. Secundo. Tertio. Quarto.

Tres virtutum gradus.

euntium, et in divinam similitudinem tendentium, quorum virtutes vocantur purgatoriae, ita scilicet, ut prudentia omnia mundana divinorum contemplatione despiciat, omnemque animae cogitationem dirigat in divina; temperantia relinquat, in quantum natura patitur, ea quae corporis usus requirit: fortitudo efficiat, ut anima propter excessum a corpore, et accessum ad superna, nulla difficultate vel adversitate terreatur; justitia denique faciat, ut tota anima consentiat ad huiusmodi propositi viam. Tertius est divina similitudinem jam assequentium, quorum virtutes sunt et vocantur animi purgati; qualis est in beatis, et in nonnullis in hac vita perfectissimis: ita scilicet, ut prudentia solum divina intreatur; temperantia terrenas cupiditates nesciat; fortitudo timorem non sentiat, ceterasque passiones ignoret; justitia cum divina mente, eam scilicet imitans, perpetuo federe societur. Ita S. Thomas, I II, Quast. LXI, art. 5, et Vincentius, III part. lib. I, tract. De Virtute, dist. 7.

Topologicae, ignis quo Deus purificat et excoquit animas, est tribulatio et afflictio. Sicut enim sordes metallorum igne auferuntur, sic peccata afflictionibus, ait Vatablus, ita martyres, ut S. Laurentius, igne tormentorum excocti, facti sunt hostiae purissimae et ardentissimi Deo, juxta illud Psalm. xvi, 3: « Igne me examinasti, et non est inventa in me iniquitas. » Haec de causa Deus permisit persecutionem acriam Decii imperatoris, ut christianorum virtutem et pietatem, quae in pace, quam habuerant sub duobus Philippis, patre et filio, christianis imperatoribus elangueret, suscitaret et acueret, ut S. Cyprianus sibi revalatum fuisse scribit lib. IV, epist. 4: « Nam et hoc nobis, inquit, per visionem, fratres charissimi, exprobratum selatis, quod dormiletem in precibus, etc. Persecutio ista examinatio est, atque exploratio peccati nostri; excuti nos Deus voluit et probari, sicut suos semper probavit: nec tamen in probationibus ejus aliquando auxilium credentibus defuit. Denique ad minimum famulum suum, etc., pro sua circa nos bonitate mandare dignatus est: Dic illi, inquit, securus sit: quia pax ventura est. » Porro inter scelera ob quae venit ista persecutio, praecipua fuisse sacerdotum et episcoporum negligentiam et cupiditatem, asserit idem Cyprianus tract. De Lapsis.

Anagogicae, sicut ignis scoriae comburit, ita Anagogice Christus in extremo iudicio reprobos damnabit ad gehennam, eosque « comburet igne inexstinguibili, » ut ait Joannes Baptista Math. iii, 12. Hinc S. Hieronymus sic exponit: « Ipse venit quasi ignis confians: ignis enim in conspectu ejus ardebit, et in circuitu tempestas valida. Tunc vocabit oculum desuper et terram, ut dijudicet populum suum: flumina ignis trahent ante eum, peccatores quoque volventia. Ignis autem dicitur Dominus, et ignis consumens, Deuter. cap. iv, 24, ut ligna nostra, fornem stipulamque combu-

Tropologicae, ignis, id est tribulatio, afflictio, etc. Persecutio Domini permissa ad excutiendum torporem christianorum.

rat. Et non solum ignis, sed et herba fullonum. Ipse his qui peccant graviter, ignis confians est atque consumens; qui autem levia peccata committunt, herba fullonum, ut lotis munditiam restimat. Felices et sapientes, qui in hac vita malum emendant herba fullonum quam in futura, puta in gehenna, aut Purgatorio, igne conflagri. Porro S. Augustinus lib. XX De Civit. cap. xxv, hoc examen in die iudicii refert ad solos bonos et pios: hi enim sunt filii Levi offerentes Deo sacrificia in justitia. Unde colligit, in die iudicii « quasdam quorundam purgatorias pomas futuras. » Sic et Gemadus patriarcha Constantinopolitana in Exposit. Concilii Florentini, cap. viii, Contra Graecos, concedentes quidem Purgatorium post hanc vitam, sed negantes in eo ignem, igneque expiari animas justorum, ex hoc loco probat in eo esse ignem, eoque expiari animas: ignis enim hic, inquit, confians et emundans non perit in die beatorum in celo, utpote mundissimus, nec ad damnatos in gehenna, utpote inemundabiles et inemendabiles: ergo pertinet ad animas purgatorii: in eo ergo est ignis confians et emundans animas justorum a levibus et venialibus maculis. Ita ipse tom. IV Biblioth. Patrum.

ET QUASI HERBA FULLONUM. — Hebraice: Sicut borith lavantium, scilicet pannos, id est fullonum. Unde Chaldaeus: Sicut quo dealbantur, scilicet panni; Septuaginta: Sicut herba lavantium. Hinc patet borith non saponem esse, ut voluit Arias et Vatablus, sed herbam, ut asserunt Theodoretus, R. Jona, R. Salomon, Tigurina et alii. Unde S. Hieronymus in Jerem. cap. ii, 22, tradit herbam fullonum in virentibus et humectis Palestinae locis nasci, et ad eluendas sordes et maculas e pannis eandem vim habere, quam habet nitrum et sapo: unde et herba saponaria tum latine, tum italice vocatur, hortulanis notissima, qua vulgo ad maculas e pannis et vestibus extergendas utuntur, uti Romae meis oculis conspexi. Vide dicta Jerem. cap. ii, 22. Nota: Sicut paulo ante Propheta comparavit Christum igni conflanti et purificanti aurum, ita hic eundem comparat herbae fullonum pannos emundanti, ut vestem nuptialem suorum emundet, candidamque et splendidam efficiat. Justorum enim animae per Christi gratiam candent ut stola, et fulgent ut aurum.

Porro, pro borith Syrus et Arabicus uterque vertunt, sulphur, quia suo ardore omnia purificat: aut forte בריית borith acceperunt pro vicino בריית opphritik, id est sulphur. Unde Syrus vertit: Quia quasi ignis est qui conflant, et quasi sulphur dealbans: Arabicus Antiochenus: Ipse enim quasi ignis vadens, et quasi sulphur quod candescit; Arabicus Alexandrinus: Ipse etiam venit quasi ignis confians, et quasi sulphur exardescet. Notus est sulphuris ardor: unde S. Hieronymus haec refert ad ignem Purgatorii, vel inferni, ubi est ignis ardens piee et sulphure, uti paulo ante dixi.

3. ET SEDERIT CONFLANS ET EMUNDANS ARGENTUM. — « Sederit, » serio et accurate, non obiter et leviter quasi per transennam, conflatur argentum, id est suos fideles, praesertim sacerdotum, uti subiungit, ut fiant nitidi instar argenti, splendeanque quasi argentei sacerdotum.

Secundo, « sederit, » quasi discretor et iudex, uti vitia, praesertim ea quae se specie virtutum velant, puta hypoocrises et fucos, a veris virtutibus, ipsosque virtuosos ab hypocritis dijudicet, secernat et sepat. Homines enim pro affectu iudicant, et quod virtutis est vitio deputant, et quod vitii est virtuti. Merito haec de re queritur Sidonius Apollinaris lib. VII epist. 9: « Quis, ait, non erubescat, cum videat sordidari virtutum sinceritatem criminatione vitiorum? Si elligimus humilem, vocatur abjectus. Si proferimus erectum, superbus censetur. Si minus institutum, propter imperitiam creditur iridendum. Si aliquatenus doctum, propter scientiam clamatur infidat. Si severum, tanquam crudelis horretur. Si indulgentem, facilitate culpatur. Si simplicem, despiciunt ut brutus. Si acriem, vitiatum ut callidus. Si diligentem, superstitionis decernitur. Si remissum, negligens iudicatur. Si solorum, cupidus. Si quietum, pronuntiat ignavus. Si abstemium producum, avarus accipitur. Si eum qui prandendo pascat, edacitatis impettitur. Si eum qui pascendo jejune, vanitatis arguitur. Libertatem pro improbitate commendat, verecundiam pro rusticitate fastidium. Rigidus propter austeritatem non habet charos; blandi apud eos communione vilescent. » Christus iudex haec omnia colat, quid virtus sit, quid vitium acri iudicio discernat: illi sicut deus, huic dedecus decernens.

Meminerit sacerdos, praesertim confessarius, se quasi vicarium Christi sedere pro tribunali, ut non leviter hoc iudicium peragat, dicatque cui libet confitenti: Ego te absolvo; sed mature culpas examinet, easque non tegere, non obliuere, non superficialiter delere, sed radicibus eradere satagat; sicut aurifer per ignem ab auro erudit omnem scoriae, et fullu per herbam borith a panno omnem, etiam inimum, tollit naevum et maculam. Quid enim prodest poenitentia absolvi, si radix, puta eadem proclivitas et occasio proxima ad peccandum, resideat, quae illico eum rursus ad peccandum et ad recidivum impellet? nimirum fit quod vulgo dicitur: Canis ad vomitum, et sus lota ad lutum. Vis nosse an quis bonus sit confessarius? vide quales sint ejus poenitentes: si hi vitam mutant, aut in sanctitate valide proficiant, si heroica opera cepissent, scito insigne esse confessarium; sin poenitentes maneant fidem, hoc est in eodem statu, vitii aut virtutis, scito enervem esse confessarium, et unum e trivio. « Sape, inquit S. Gregorius lib. VIII Moral. cap. xi, et reprobi peccata sua confitentur, sed delere continentur: electi autem

Virtutes quasi vitia tridantur.

Confessarius et poenitentibus associatur.

culpam suas quas vocibus confessionis aperiunt, districtæ animadversionis fletibus insequuntur. » Et mox : « Psalmista plagam cordis non solum detexerat, sed detectæ etiã medicamentum mœroribus adhibebat, dicens : Iniquitatem meam ego pronuntiabo, et cogitabo pro peccata meo. Fronutiando enim oculum vulnus delegit, cogitando autem quid aliud quam medicamentum vulnere apponit? » Idem, hom. 34 in *Evang.* : « Penitentiam, inquit, agere est, et perpetrata mala plangere, et plangenda non perpetrare : nam qui sic alia deplorat, ut tamen alia committat, adhuc penitentiam agere, aut dissimulat, aut ignorat. »

Exempla
Ss. Ambrosii, Borromæi, etc.
S. Ambrosius, penitentes audiens, adeo in eo pio commiserationis et opitulationis affectu movebatur, ut in lacrymas prorumperet, fletusque ipsomet flere, et vitam mutare compelleret. Ita habet ejus Vita. Ejus assecla fuit S. Carolus Borromeus. Vide S. Ambrosium serm. 35 *De modo vere agendi penitentiam*. Eiusdem est tremenda illa sententia, lib. II *De Penitentia*, cap. x : « Facilius inveni qui innocentiam servaverint, quam qui congrue egerint penitentiam. Renuntiandum sæculo est, etc. Vivendum ita, ut vitales huius moriamur usui : seipsum homo abneget, et totus immutetur : sicut quemdam adolescentem, fabulæ ferunt, propter amores meretricios peregre profectum, et abolito amore regressum, postea veteri occurrere dilectæ, quæ ubi non interpellata, mirata putaverit non recognovit, rursus occurrens dixerit : Ego sum; responderit ille : Sed ego non sum. »

Sedendo
homo et sapiens et divinus.
Mystice, sedet homo in sabbato, id est Dominico et festo die, cum ab operibus aliis quiescit, et Deo vacat. Sicut enim homo fit sapiens sedendo et quiescendo, ut ait Aristoteles lib. VII *Physicæ*, sic et idem quiescendo illustrationes Dei excipit, quibus purgatur, et divinus efficitur, juxta illud *Thren.* cap. II, 28 : « Sedebit solitarius, et tacebit, quia levabit super se. » Et *Psal.* XLV, 11 : « Vacate et videte quoniam ego sum Deus. » Sicut enim aqua quieta, subsidentibus sordibus, fit limpida et perspicua quasi speculum; ita et anima quieta, subsidentibus passionibus, veritatem cernit, fitque capax cognitionis spiritualis et divinæ, præsertim quia libera a tumultu, et separata ab aliis objectis, uni veritati, unico Deo vacat et intendit. Verum est enim illud :

Pluribus intentus minor est ad singula sensus.

PURGABIT FILIOS LEVI. — tum quia multi levitæ et sacerdotes conversi ad Christum, facti sunt sancti, imo predicatoribus, inter quos fuit S. Barnabas, *Actor.* cap. IV, 36, de quibus ait S. Lucas *Actor.* cap. VI, 7 : « Multa etiã turba sacerdotum obediens fidei. » Taxavit enim Malachias levitas et sacerdotes Judaicos, quos a Christo reformandos hic prædicit, ita Theodoretus; tum quia Christus veteribus levitis et sacerdotibus

Aaronicis abrogatis, novos instituit sanctæ et angelicæ vitæ. Tales enim fuerunt Apostoli, eorumque discipuli et successores. Hi ergo sunt filii Levi, id est sacerdotes non veteres, sed novi Testamenti; posteri non Aaronis, sed Christi; ita S. Hieronymus, Remigius, Rupertus, Hugo, Lyranus et alii. Simili modo Ecclesia Christi vocatur Sion et Jerusalem, quia in Jerusalem orta, Synagoga Sionis et Judæorum successit. Meminit purificationis sacerdotum a Christo faciendæ, potius quam laicorum, tum quia summa puritas et sanctitas requiritur in sacerdotibus Christi, eo quod sint vicarii Christi, qui est Sanctus sanctorum, quodque sacramenta sanctissima, præsertim Eucharistiæ tractent, conficiant et administrent; tum quia sacerdotes plebem purificant : hinc quo purior et sanctior est sacerdos, eo purior et sanctior evadit plebs. Sacerdos enim ei suam sanctitatem et verbo et vita aspirat et instillat. Sicut ex adverso impurus sacerdos vitiat totam Ecclesiam, uti ex S. Chrysostomo et aliis ostendi vers. 4, et cap. I, 6. Videant ergo sacerdotes quomodo hoc sum deus teantur, quando de iis dici possit, quod de sui ævi presbyteris ingenitè dixit S. Bonifacius primus episcopus Moguntinus, Frisiae apostolus et martyr : « Olim sacerdotes aurei celebrabant in calicibus ligneis, nunc lignei sacerdotes celebrant in calicibus aureis. » Ita habet ejus Vita.

Tropologiee filii Levi. id est sacerdotes spirituales et mystici sunt fideles, qui Deo victimas bonorum operum, orationis, compunctionis, elemosinæ, et præsertim purum cor, sanctaque et ardentia amoris desideria offerunt, juxta illud *I Petri*, cap. II, 9 : « Vos genus electum, regale sacerdotium, gens sancta, populus acquisitionis, offerentes spirituales hostias, acceptabiles Deo per Jesum Christum. »

ET COLABIT. — Colare est pauxillatim stillatimque liquorem aliquem, v. g. oleum, vinum, lac, aurum liquatum, etc., per aliquod vas angustum, vel linteolum transfundere aut transmittere, ut quod purum est transeat, quod crassum et impurum excludatur. Unde Plinius lib. XIII, cap. II : « Regale, ait, unguentum colato melle constat. » Et Manilius :

Et colare vagis inductis retibus annes.

Et Apuleius lib. *Florida* : « Neque, ait, illi norant colere aurum, vel colare aurum. » Hic pro colabit, Chaldeus vertit, *expurgabit*; Pagninus, *confabit*; alii, *defecabit*; Septuaginta, *effundet*, sicut et fornace conflatoria stillatim effundi solet liquatum et defecatum aurum. Porro Christus colat et expurgat sacerdotes per Spiritum Sanctum, sicut colavit Apostolos in die Pentecostes. Spiritus Sanctus enim indit eis spiritum compunctionis et lacrymarum, item charitatem et zelum. Tropologiee, per tribulationes et persecutiones, inquit Vatablus, quales passi sunt sacerdotes in primi-

tiva Ecclesia, cum omnes pene rapiantur ad mortem, populoque erant duces ad martyrium. Quod Romæ fecisse S. Cornelium Papam in persecutione Decii, narrat et celebrat S. Cyprianus, lib. I, epist. I ad *Cornelianum* : « Exprimi, ait, non potest quanta istic exultatio fuerit, etc., ducem se illic fratribus confessionis extitisse; sed et confessionem ducis de fratrum confessione crevisse, ut, dum præcedis ad gloriam, multos feceris gloriæ comites, et confessorum populum susseris fieri, dum primus paratus es pro omnibus confiteri. » Et mox : « Virtus illic Episcopi præcedentis publice comprobata est, adunatio sequentis fraternitatis ostensa est, dum apud vos unus animus, et una vox est, Ecclesia omnis Romana confessæ est. Docuistis granditer Deum timere, Christo firmiter adherere, plebem sacerdotibus in periculo jungi, in persecutione fratres a fratribus non separari, concordiam simul junctam vinculo omnino non posse : quiddam semel petitur a cunctis, Deum pacis pacificis exhibere. » Et paulo post : « Quale illud fuit sub oculis Dei spectaculum gloriosum, quale in conspectu Christi ejus Ecclesie sue gaudium, ad pugnam quam tentaverat hostis inferre, non singulos milites, sed tota semel castra prodisse? »

Moraliter
et
quædam
examine
Episcopo
portum.
Moraliter, videant hic Episcopi, et eorum examinatores, quæ accurati esse debeant in admittendis iis qui se offerunt ad Ordines sacros, ut videant an probe taliter gradu digne sint vitæ, et an habeant doctrinam, qua tanto manere rite perfungi, ac populum in fide et rebus divinis instruere valeant. Si enim aurifices tanta cura et labore, puta per ignem, colent aurum et argentum, ut ab eo scoriã separant, et non nisi purum putumque colligant : quanto magis Episcopus colare debet ordinandos, ut aureos populo ordinet sacerdotes, non stanneos, non ferreos, non ligneos? a sacerdotibus enim pendent tota Ecclesie disciplina, vita et sanctitas. Legant et præcipient hac de re decreta Concilii Tridentini, sess. XXIII, cap. VII et XIV, et sess. XXIV, cap. XVIII. Narrat Sophronius in *Prælo spirit.* cap. CLXIX, et ex eo Baronius, tom. VI, anno Domini 491, quod cum abbas Amos patriarcha Hierosolymitanus ordinatus esset, dixerit : « Orate pro me, Patres; magnum enim et intolerabile onus mihi injunctum est, Petri et Pauli similitum est regere rationales animas, ego autem infelix et peccator sum; plus enim quam cætera timeo ordinationis sarcinam. » Afferit deinde exemplum S. Leonis : « Nam inveni scriptum, quia beatus et angelis æqualis Leo Papa, quadraginta dies perseveravit ad sepulcrum Apostoli Petri, vigilans et orationibus insistent, petensque ab Apostolo ut pro se apud Deum intercederet, ut dimitterentur sibi peccata sua. Impletis quadraginta diebus apparuit ei Apostolus Petrus, dicens ei : Oravi pro te, et dimissa sunt omnia peccata tua, præterquam impositionis manuum. » Loquitur de demissione

non culpæ; hæc enim omnis simul dimittitur, sed pene, inquit Baronius. Illis ergo remanebat S. Leo peccatorum penis obligatus, quæ illi perpetrasset, qui ab eo indigne fuisset promotus ad Ordines, juxta illud Apostoli *I Timoth.* cap. V : « Nemini cito manus imponeris, neque communicaveris peccatis alienis. »

Hæc de causa non nisi præmissa oratione et jejuniis totius Ecclesie ordinantur sacerdotes; ac Deus olim sæpe indicio celesti designabat quos vellet eligi episcopos, uti designavit S. Matthiam, *Actor.* cap. I, 26. Sic S. Fabianus designatus est a Deo pontifex pro columbæ, e sublimi in caput ejus devolentem : columbæ enim specie Spiritus Sanctus descendit in Christum, cum baptizaretur. Ita refert Eusebius lib. VI *Histor.* cap. XXII. Simile accidit S. Chrysostomo; nam cum ordinaretur patriarcha Constantinopolitano, alba columba devolans, stetit super caput ejus, uti narrat Leo Augustinus in ejus Vita, et ex eo Baronius, tom. VI, anno Domini 456. Sic et S. Gregorius fugiens pontificatum, indicio fulgidæ columbæ jugiter super se celo dependentis agnitus, raptus est ad templum S. Petri, creatusque pontifex. Sic et Remigius, Rhemensis episcopus, cum duorum et viginti tantum esset annorum, caelitus creatus est. Nam radius novi luminis super ejus verticem descendit, ac si ipse sol de celo motus super eum cecidisset; quia scilicet ipse illuminandam urbem parabat animarum. Etenim radio illo se illustrante, sensit capiti suo unguinis sacri infusum liquorem, quo totum ejus delibutum est caput, inquit Hincmarus in ejus Vita. Mortuo Mena Patriarcha Constantinopolitano, Justinianus imperator ingressus in octavum Episcoporum et Cleri, eius visionem celestem enarravit. Cum, inquit, in aede S. Petri principis Apostolorum, in qua senatus habebatur, somnus me comprehendisset, in quiete vidi principem Apostolorum mihi magnum Eutylichium ostendentem dicentemque : Fac ut hic sit Episcopus. Cum hoc jurasset imperator, Eutychieus ab Episcopis et Clero conclamatus est Patriarcha. Ita Eustathius in *Vita S. Eutychiei*. Sic S. Ambrosius declaratus est Mediolanensis Archiepiscopus voce pueri et populi exclamantis : « Ambrosius Episcopus. » ita Socrates lib. IV, cap. XXX. Sic S. Athanasius, ab Alexandro Episcopo Alexandrino moriente evocatus, ut sibi succederet, cum ille fugerit, exclamavit Alexander : « Athanasii, putas te posse fugere, non tamen effugies; » quare a Clero et populo raptus est ad episcopatum : ita Sozomenus lib. II *Hist.* cap. XVI. S. Amphilocheum ab angelis consecratum esse Episcopum Ieonii narcat Nicephorus, lib. XI, cap. XX. Qui ergo creaturi sunt sacerdotes vel Episcopi, orationi insistant et cælesti lumen Deique nutum exposcant, ne in re tanti ad commune Ecclesie bonum momenti errent, sed eos designent, qui Dei gloria, Ecclesie edificationi, sibi saluti sunt futuri.

Olim
Deus or-
dinandos
caelitus
designabat.
Eusebius
lib. VI.